

КІСТЯКІВСЬКИЙ Богдан Олександрович (4.XI 1868, Київ — 29.IV 1920 м. Катеринодар, тепер Краснодар) — укр. правознавець, філософ, історик, доктор права, професор з 1917, академік УАН з 1919. Син *О. Ф. Кістяківського*. В 1888 К. вступив на істор.-філол. ф-т Київ. ун-ту. У студентські роки перебував під впливом ідей *М. П. Драгоманова*, *І. Я. Франка* та *М. І. Павлика*, поділяв прагнення дем. сил Росії перетворити Рос. імперію у федерат. республіку. За це К. виключили спочатку з Київ. ун-ту, а потім з Харків. і Юр'ївського (м. Дерпт, тепер Тарту, Естонія) ун-тів. 1895 виїхав за кордон для завершення освіти. Навч. на філос. ф-ті Берл. ун-ту, у Страсб. і Гейдельб. ун-тах. 1899 в Берліні захистив докторську дис. з філософії. З ім'ям

К. пов'язане видання «Русской мысли» і «Политических сочинений» М. П. Драгоманова, редагування «Критического обозрения» (1907–10) і журналу «Юридический вестник» (1913–17). Входив до редколегії зб. «Вехи», де опублікував свою відому статтю «На захист права. (Інтелігенція і правосвідомість)» (1909).

Б. О. Кістяківський.

З 1906 К. читав лекції у Комерц. ін-ті і на Вищих жін. курсах у Москві, в 1909–10 працював у Моск. ун-ті, в 1911–17 – в Демидовському юрид. ліцеї в Ярославлі. Після захисту (на поч. 1917) докт. дис. за книгою «Соціальні науки і право. Нариси з методології соціальних наук та загальної теорії права» (1916) К. було обрано ординарним професором права Київ. ун-ту, а в січні 1919 – деканом юрид. ф-ту. Став членом Укр. наук. т-ва. 25.I 1919 К. обрано позашт. академіком УАН по кафедрі держ., адм. і міжнар. права, а 8.III 1919 – штатним академіком УАН по кафедрі соціології. Співпрацював з В. І. Вернадським у здійсненні реформи вищої освіти і наук. установ в Україні.

На поч. наук. діяльності К. захоплювався марксизмом, проте надалі дотримувався неокантіанських поглядів. Право К. розглядав передусім як етичну цінність, вважаючи, що правові норми ґрунтуються на етич. свідомості людини. Пов'язуючи встановлення норм із закріпленням у свідомості людей переконання у необхідності певних дій, зазначав, що правові норми виражають певну повинність. В основі повинності лежить усвідомлення того, що певні дії мають бути здійснені. Це виявляється у встановленні людьми соціальних норм. Крім етич. боку права, для К. важливе значення має вивчення його соціальної природи, в якій виявляється сусп. значення юрид. інститутів. Як прихильник фрейбурзької, або баденської, школи неокантіанства, він вважав, що результат, досягнутий за допомогою методів, перенесених з природничої сфери в соціологію, є обмеженим. В істор. процесах, поряд з необхідністю, значне місце посідають стих. та свідомі дії людини, зумовлені рівнем сусп. культури. Право є найвагомішим виразником культури сусп-ва. Спираючись на «філософію культури» Г. Зіммеля та ідеї Г. Ріккєрта про зв'язок права і культури, К. дійшов висновку, що саме право, завдяки діям людей, які усвідомлюють свій

обов'язок, перетворює соціально необхідне на обов'язкове.

К. розвивав концепцію плюралізму методів дослідження соціальних явищ. Він намагався обґрунтувати синтет. підхід до розуміння права, що поєднував би в собі методи догм. юриспруденції з методами соціол. і психол. шкіл права. З одного боку, право є причинно обумовленим явищем і як таке досліджується методами соціології, подібними до методів точних наук. З другого боку, право є сферою духовної культури, творчості особистості. Тому воно потребує телеол. обґрунтування (обґрунтування доцільності). Множинність причин, що обумовлюють право, а також множинність його цілей – підстава того, що різні аспекти права вимагають різних методів наук. дослідження. Через це, вважає К., неможливо дати єдине визначення сутності права. Оскільки існує чотири підходи у визначенні права, остільки можливі й чотири визначення права: соціологічне, психологічне, державно-організаційне і нормативне.

Вчений був прихильником теорії правового самовизначення д-ви. Д-ва як єдиний творець правових норм змушена дотримуватися норм права, які сама ж створила. Право перебудовує д-ву і обертає її на правове явище, або творіння права. Право можна вважати втіленням у життя тільки там, де є свобода особи. К. отожднював правову і конст. д-ву, вважав, що правовою може бути як буржуазна, так і соціалістична д-ва. Остання, на думку К., є найрозвиненішим, вищим типом правової д-ви. Вихідним пунктом теорії правової д-ви К. стало визнання у душі неокантіанства схильності людини до ідей соціалізму, закладених в її душі. При цьому соціалізм К. розумів як торжество ідей «належного», «необхідного» і «справедливого». В цьому він вбачав вияв вищої культури. К. виступив засновником соціокультур. підходу в теорії права. Розвиваючи класичну ідею солідаризму, К. вважав завданням д-ви досягнення заг. блага і справедливості. Відповідно до ідеї справедливості кожній людині повинно бути гарантовано право на гідне існування. Саме в цьому полягає, за К., природа ідеальної д-ви.

Лит.: Агеев Ю. И. Вопросы права, гос-ва и культуры в трактовке рус. дореф. правоведа Б. А. Кистьяковского. «Труды Иркут. ун-та», 1969, т. 58. Серия юрид., в. 9, ч. 1; Львов С. А. Плюралист. теория права Б. А. Кистьяковского (1868–1920). «Вестник Ленингр. ун-та», 1983, № 11. Экономика, философия, право, в. 2; Львов С. А. Теория правового гос-ва Б. А. Кистьяковского (критический анализ). «Изв. вузов. Правоведение», 1983, № 5; Депенчук Л. Богдан Кістяківський. К., 1995; Максимов С. І. Б. Кістяківський – видатний укр. філософ права. «Вісник Академії правових наук України», 1997, № 1.

В. І. Тимошенко.